

Hoofstuk 4

Ou-Testamentiese bronnestudie

Vir White (1967:1205) is die volgende tekste baie belangrik in sy verstaan van die Christendom se houding teenoor die natuur. Daar sal dus aan die hand van kort eksegetiese opmerkings by hierdie tekste stilgestaan word, om aan te dui wat die Jode (en uiteindelik die vroeg-Christelike kerk) aangaande hierdie tekste geleer het.

4.1) 'n Eksegetiese ondersoek van enkele Ou Testamentiese tekste wat oor die skepping van God handel

4.1.1) Genesis 1: 26-28

Septuagint (LXX)

²⁶καὶ εἶπεν ὁ θεός Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν, καὶ ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης καὶ τῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῶν κτηνῶν καὶ πάσης τῆς γῆς καὶ πάντων τῶν ἔρπετων τῶν ἔρπόντων ἐπὶ τῆς γῆς. ²⁷καὶ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον, κατ' εἰκόνα θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν, ἄρσεν καὶ θήλυ ἐποίησεν αὐτούς.

²⁸καὶ ηὐλόγησεν αὐτούς ὁ θεὸς λέγων Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε τὴν γῆν καὶ κατακυριεύσατε αὐτῆς καὶ ἄρχετε τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης καὶ τῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ καὶ πάντων τῶν κτηνῶν καὶ πάσης τῆς γῆς καὶ πάντων τῶν ἔρπετων τῶν ἔρπόντων ἐπὶ τῆς γῆς.

Biblia Hebraica Stuttgartensia (BHS)

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כְּדִמוֹתֵנוּ וַיְרִדוּ²⁶

בְּדַגַּת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל־הָאָרֶץ

וּבְכָל־הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ:

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ²⁷

זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם:

וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ²⁸

אֶת־הָאָרֶץ וּכְבֹּשׁוּ וַרְדוּ בְּדַגַּת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם

וּבְכָל־חַיָּה הָרֹמֶשֶׂת עַל־הָאָרֶץ:

1953 - vertaling

²⁶ En God het gesê: Laat Ons mense maak na ons beeld, na ons gelykenis, en laat hulle heers oor die visse van die see en die voëls van die hemel en die vee en oor die hele aarde en oor al die diere wat op die aarde kruip.

²⁷ En God het die mens geskape na sy beeld; na die beeld van God het Hy hom geskape; man en vrou het Hy hulle geskape.

²⁸ En God het hulle geseën, en God het vir hulle gesê: Wees vrugbaar en vermeerder en vul die aarde, onderwerp dit en heers oor die visse van die see en die voëls van die hemel en oor al die diere wat op die aarde kruip.

4.1.1.1) Eksegetiese opmerkings

Die konteks van die mens se verantwoordelikheid teenoor die natuur kan na die Bybelse skeppingsverhaal teruggevoer word. Die Genesis skeppingsverhaal is die begin van die narratiewe oor die verlossing van die mens uit die sondemag.

Die skriftelike weergawe van die skeppingsgebeure in Genesis 1-11 kan teruggevoer word tot die opskrifstelling daarvan tydens- of kort na die Babiloniese ballingskap deur die P-bron (vergelyk Gispén 1974:17; Westermann 1966:27vv). Die skeppingsverhaal was voorheen mondeling van geslag tot geslag oorgedra (Gispén 1974:17).

Vir Westermann (1966:46-48) het die skeppingsverhaal van Genesis 1-3 ontstaan teenoor die Babiloniese mites, wat Baäl as die skepper van hemel en aarde gesien het. Met die skrywe van die skeppingsverhaal in Genesis 1-3 het die skrywer(s) dus nie gepoog om die gebeure as spesifieke geskiedenis weer te gee nie, maar om die Babiloniese skeppingsverhaal ongeldig te verklaar (Aalders1932:102-103)¹.

Westermann (1966:34) meen dat die sogenaamde skeppingspsalms (Ps. 8 en 104) ook teruggevoer moet word na die Ou Testamentiese poging om die skeppingsverhale van Marduk en Tiamat (Babiloniërs) uit die gedagte van die volk te kry, en wys daarop dat God “der Himmel und Erde geschaffen hat”.

Thielicke (1960:33) sien God dan as “das Licht über der Welt” wat die mens verantwoordelikheid gee om oor sy handewerk wag te hou (1960:67), sonder om die mens sommer summier oor die aarde aan te stel as heerser (1960:68). “Der mensch ist kein höheres Wesen” (1960:68).

Thielicke meen dat die mens se verantwoordelikheid in ‘n ander rigting gesoek moet word (1960:68), en kom dan tot die slotsom dat die mens die kommandeur van God se oorlog is, wat God se bevel uitvoer, sonder om reg in eie hande te mag neem (1960:77).

---

¹ In hoofstuk 2 is gewys op die Babiloniese skeppingsverhale.

Vervolgens sal kortliks gelet word op Genesis 1:26-28, om voorlopige gevolgtrekkings te maak:

In Genesis 1:26-28 vind White (1967:1203) die grond vir die huidige ekologiese krisis. Wat sê die Ou Testament oor die mens se verantwoordelikheid teenoor die skepping van God? Die probleem kom by die stelling dat die mens geskape is na die beeld van God.

White (1967:1205) meen dat die verstaan van Genesis 1:26-28 inhou dat “man is master” en die aarde kan vernietig word, as dit moet. Barr (1972:19) sien dit egter in ‘n ander lig. Hy verwys daarna dat hierdie gedeelte in die Israelitiese debat oor die skepping teenoor die mitologie inpas (Barr 1972:19) en in hierdie verband sou die woorde “beeld” en “gelykenis” beteken (Barr 1972:20). Die punt is dan dat God die mens gemaak het, nie om op te tree as God van die natuur nie, maar dat die mens soos God is (Barr 1972:20) (in kennis, geregtigheid en heiligheid). As na die ander twee gedeeltes in Genesis oor die beeld van God gekyk word (Gen. 1:3 en 9:6), pas die idee van die mens as vernietiger eerstens juis nie in die konteks nie (Barr 1972:20). Tweedens lê die klem in Genesis 1:28 nie op die mens se mag nie, maar op die feit dat hy onderskeidingsvermoë het, wat die diere nie het nie (Barr 1972:20).

Voorts kan die woord **וְכַבֵּשׁוּהָ** vertaal word met: druk, trap, verkrag, of beheer (Koehler-Baumgartner 1958:423). Westermann (1966:222) sien in die werkwoord **וְכַבֵּשׁוּהָ** nie net die begrip heers of trap (soos ‘n parskuip) nie, maar heers soos konings oor ‘n landstreek, met die welwese van die koninkryk in gedagte.

Die 1983 Afrikaanse vertaling vertaal die woord *εἰκόνα* (vers 26 in die LXX) met “verteenwoordiger”. Persoonlik kan daar nie met hierdie vertaling saamgestem word nie. Die woord word in die ou Testament gebruik vir ‘n beeld (Septuagint - *εἰκῶν*) byvoorbeeld in die afbeelding van iets / iemand. Koehler-Baumgartner

(1958:804) gee die moontlikhede: standbeeld, afbeelding, beeld. In “verteenwoordiger” of “ambassadeur” kan ‘n deïsme verstaan word, waarin God die skepping aan sy lot oorgelaat het, en net by tye “ingryp” om die lot te verander. Von Rad (1961:60) ondersteun die idee van die mens as verteenwoordiger, maar verstaan in “verteenwoordiger” dat God steeds betrokke is by die skepping, maar die mens het die opdrag om namens God sy Heerskappy te bevestig op die aarde: “Just as powerful earthly kings, to indicate their claim to dominion, erect an image of themselves in the provinces of their empire where they do not personally appear, so man is placed upon earth in God’s image as God’s sovereign emblem. He is really only God’s representative, summoned to maintain and enforce God’s claim to dominion over the earth.”

De Fraine (1963:42) merk op dat die “beeld van God” en die “heerskappy oor die aarde” en die “vermeerder” nie verstaan moet word as ‘n paspoort tot vernietiging nie. Hy sien daarin die Israelitiese uitsprake teenoor die Kanaänitiese mites. Hierin word die aarde as ‘n god aanbid. Die enigste verantwoordelikheid van die mens teenoor die natuur is dit wat binne die beperkte voorskrifte van die Baälgodsdiens uitgeoefen kon word: Dit is “tegenover de kanaänitische sacrale prostitutie, die het mysterie van de voortplanting als iets onpersoonlijk goddelijks vereerde” (De Fraine 1963:42).

Daar sou by Westermann (1966:222) se siening van die koning wat die skepping se belange op die hart dra, volstaan kan word, en dan kan die keuse eerder op die gebruik van die term “rentmeester” val.

Wijngaarden (1969:29) sien in die skeppingsbevel van Genesis 1:26-28 geen willekeur of absolute vrymag om te doen soos hy wil nie: “De verantwoordelijkheid van het schepsel tegenover zijn Schepper om die bestemming te vervullen wordt hierdoor niet opgeheven.” Wijngaarden (1969:29) haal onder andere Kuyper aan om dié standpunt te staaf: “De keurvrijheid en wilsvrijheid bestaat daarin, dat de mens niet als een steen geworpen wordt, maar

---

weet zijn eigen leven met bewustheid te leven. Het *vitam vivere conscie* is de heerlijkheid des menschen.”

Genesis 1:28 word so deur Vosloo (red) 1993 verklaar:

“As Skepper het God soos ’n meesterkunstenaar te werk gegaan. Nou waak Hy ook soos ’n liefdevolle meester oor sy skepping. Soos Hy moet ons ook in liefde oor die aarde heers. Sy opdrag om die aarde te onderwerp, dui op die ontgoddeliking van die skepping en verskaf die reg om die skepping tot in die fynste besonderhede te deurvors. Maar dit beteken ook dat ons ons verantwoordelikheid teenoor ons omgewing en die ander skepsels op ons planeet moet besef. God het met groot wysheid die aarde geskep; ons mag nie nou onverskillig daarmee omgaan nie.”

4.1.1.2) Voorlopige gevolgtrekking

Uit die voorafgaande is dit duidelik dat daar geen substansie in die opvatting is, dat Genesis 1:26-28 die onderwerping van die natuur gelykstel met vernietiging of verplettering nie.

So gestel is daar geen grond in White (1967:1204) se standpunt dat die vernietiging van die natuur voortkom uit ’n verklaring van Genesis 1-3 nie.

Von Rad (1961:57-60), Gispén (1974:69-79), Westermann (1966:203-223); Aalders (1932:298-327) en Thielicke (1960:65-111) sien ook in Genesis 1:26-28 die vrymag van die mens om oor die skepping te regeer as beeldraer van God. Die mens het egter nie vrymag om met die natuur te maak soos hy goed dink, sonder om die gebod van Jahwe in ag te neem nie (Westermann 1966: 203-205).

Thielicke (1960:70) sien dit nog wyer. Hy meen dat die mens die verteenwoordiger van Jahwe is, wat direk aan Jahwe verantwoording moet doen oor sy optrede teenoor die kosmos (sien in die verband die regstelsel van Ou Israel soos in Hoofstuk 3 beredeneer).

4.1.2) Levitikus 25:3-5

LXX

³ἕξ ἔτη σπερείς τὸν ἀγρόν σου καὶ ἕξ ἔτη τεμείς τὴν ἀμπελὸν σου καὶ συνάξεις τὸν καρπὸν αὐτῆς.

⁴τῷ δὲ ἔτει τῷ ἐβδόμῳ σάββατα ἀνάπαυσις ἔσται τῇ γῆ, σάββατα τῷ κυρίῳ, τὸν ἀγρόν σου οὐ σπερείς καὶ τὴν ἀμπελὸν σου οὐ τεμείς

⁵καὶ τὰ αὐτόματα ἀναβαίνοντα τοῦ ἀγροῦ σου οὐκ ἐκθερίσεις καὶ τὴν σταφυλὴν τοῦ ἀγιάσματός σου οὐκ ἐκτρυγήσεις, ἐνιαυτὸς ἀναπαύσεως ἔσται τῇ γῆ.

BHS

³שָׁשׁ שָׁנִים תְּזַרַע שְׂדֶךְ וְשָׁשׁ שָׁנִים תִּזְמַר כַּרְמְךָ וְאַסְפֹּתָ
אֶת־תְּבוּאָתָהּ:

⁴וּבַשְּׁנָה הַשְּׁבִיעִת שַׁבַּת שַׁבְּתוֹן יִהְיֶה לְאַרְץ שַׁבַּת לַיהוָה
שְׂדֶךְ לֹא תִזְרַע וְכַרְמְךָ לֹא תִזְמַר:

⁵אֶת סְפִיחַ קִצְיֶיךָ לֹא תִקְצֹר וְאֶת־עֲנָבֵי גִזְיֶיךָ לֹא תִבְצֹר שְׁנַת
שַׁבְּתוֹן יִהְיֶה לְאַרְץ:

1953-vertaling

³ Ses jaar lank mag jy jou land saai en ses jaar lank jou wingerd snoei en die opbrings daarvan insamel;

⁴ maar in die sewende jaar moet daar vir die land volkome rus wees, 'n sabbat vir die HERE; jou land mag jy nie saai en jou wingerd nie snoei nie.

⁵ Wat van jou oes opslaen, moet jy nie afoes nie, en die druwe van jou ongesnoeide wingerdstok nie afsny nie. Dit moet 'n jaar van rus vir die land wees.

4.1.2.1) Eksegetiese opmerkings

Die sabbatsjaar is in die Ou Testament 'n teken van wyding aan die HERE (Maarsingh 1974:226). Die doel van die sabbatsjaar was om die aarde geleentheid te gee om te herstel na jare se oeslewering. Gispen et al (1977:557) sien die sabbatsjaar as 'n direkte uitvloeisel van die mens se dankbaarheid teenor die natuur. Tog het die Here ook 'n ander bedoeling met die sabbatsjaar gehad as bloot die rus vir die natuur (Gispen et al 1977:557). Daaruit moes Israel besef dat die land aan die Here behoort het, en dat die aarde deel moes hê aan die rus van die Here (Gispen et al 1977:557). Selfs die nagroei van die oes mag nie afgeoes word nie, want die aarde en die land moes rus (Maarsingh 1974:226).

Die Nif'al in vers 5 (תָּרַחֵם) wys daarop dat daar gehele onthouding moet wees (Gispen 1950:352). Walvoord en Zuck (1985:226) wys daarop dat God sy skepping deur die sabbatsjaar bewaar. Hieruit word afgelei dat die mens van die Ou Testamentiese tyd af die aarde as die eiendom van God gerespekteer het (Walvoord en Zuck 1985:226). Die mens bly verantwoordelik teenoor die reg van God vir sy handeling teenoor die skepping (Maarsingh 1974:227).

4.1.2.2) Voorlopige gevolgtrekking

As die Ou Testament die vernietiging van die natuur verkondig, sou die sabbatsjaar oorbodig wees. God laat sy skepping rus, en die mens is steeds aan God verantwoording skuldig vir sy optrede teenoor die skepping.

4.1.3) Levitikus 26:43

LXX

⁴³καὶ ἡ γῆ ἐγκαταλειφθήσεται ὑπ' αὐτῶν, τότε προσδέξεται ἡ γῆ τὰ σάββατα αὐτῆς ἐν τῷ ἐρημωθῆναι αὐτὴν δι' αὐτοῦς, καὶ αὐτοὶ προσδέξονται τὰς αὐτῶν ἀνομίας, ἀνθ' ὧν τὰ κρίματά μου ὑπερείδον καὶ τοῖς προστάγμασίν μου προσώχθισαν τῇ ψυχῇ αὐτῶν.

BHS

וְהָאָרֶץ תֵּעָזֵב מֵהֶם וְתָרַץ אֶת־שַׁבְּתֹתֶיהָ בְּהִשָּׁמָה מֵהֶם⁴³
וְהֵם יִרְצוּ אֶת־עֵוֹנָם יַעַן וּבִיַּעַן בְּמִשְׁפָּטַי מֵאִסּוֹ וְאֶת־חַקֹּתַי
נִגְעָלָה נַפְשָׁם:

1953-vertaling

⁴³ Maar die land moet eers van hulle verlate wees en moet vir sy sabbatte vergoeding kry, terwyl dit woes lê sonder hulle; en hulle sal vir hul ongeregtigheid boet, omdat, ja, omdat hulle my verordeninge verwerp en hulle siel van my insettinge 'n afsku gehad het.

4.1.3.1) Eksegetiese opmerkings

וְתֵעָזֵב - Die Nif'al impf. dui op “verlaat word” (Gispén 1950:390).
ἐγκαταλειφθήσεται - Futurum indikatief passief 3 ekv van ἐγκαταλείπω. Die woord kom in die LXX voor met die algemene betekenis moontlikheid van “om totaal uit te los”. In hierdie gedeelte word die straf van die Here aangekondig (τὰ κρίματά μου) oor die wat sy “verordeninge verwerp” (τοῖς προστάγμασίν μου προσώχθισαν). Die verskriklike invloed wat die oorlog op die land het, word deur God raakgesien. Selfs die aarde deel in sy genade (Maarsingh 1974:256).

Die land moet verlaat word, vanweë 'n oortreding teen die wet oor die sabbatsjaar (Maarsingh 1980:256). Maarsingh (1980:256) merk verder op dat die ongeregtigheid teen God (teen die land) gestraf word, op welke manier, omdat God 'n regverdige God is.

4.1.3.2) Voorlopige gevolgtrekking

Uit die bogenoemde kan afgelei word, dat die Here die oortreding teen die skepping straf (soos enige sonde). Alhoewel die vers hierbo nie letterlik handel

oor die mens se verantwoordelikheid teenoor die skepping nie, en die straf op die oortreding nie direk aan die mens se ongehoorsaamheid aan 'n sekere "verordening in verband met die skepping" van die Here gekoppel kan word nie, geld die beginsel dat: ongehoorsaamheid aan God se verordeninge sonde is. Die skeppingsbevel in Genesis 1:26-28 is 'n verordening, en word daarom deur die reg van die Here as sodanig gestraf.

4.1.4) Deuteronomium 20:19-20

LXX

¹⁹ Ἐὰν δὲ περικαθίσσης περὶ πόλιν ἡμέρας πλείους ἐκπολεμήσαι αὐτὴν εἰς κατάληψιν αὐτῆς, οὐχὶ ἐξολεθρεύσεις τὰ δένδρα αὐτῆς ἐπιβαλεῖν ἐπ' αὐτὰ σίδηρον, ἀλλ' ἢ ἀπ' αὐτοῦ φάγη, αὐτὸ δὲ οὐκ ἐκκόψεις. μὴ ἄνθρωπος τὸ ξύλον τὸ ἐν τῷ ἀγρῷ εἰσελθεῖν ἀπὸ προσώπου σου εἰς τὸν χάρακα ²⁰ ἀλλὰ ξύλον, ὃ ἐπίστασαι ὅτι οὐ καρπόβρωτόν ἐστιν, τοῦτο ἐξολεθρεύσεις καὶ ἐκκόψεις καὶ οἰκοδομήσεις χαράκωσιν ἐπὶ τὴν πόλιν, ἥτις ποιεῖ πρὸς σὲ τὸν πόλεμον, ἕως ἂν παραδοθῇ.

BHS

כִּי־תִצּוֹר אֶל־עִיר יָמִים רַבִּים לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ לְתַפְשָׁהּ לֹא־
תִּשְׁחִית אֶת־עֵצָהּ לְנֹדֶחַ עָלֶיהָ גִּרְזֵן כִּי מִמֶּנּוּ תֹאכַל וְאֵתוּ לֹא
תִּכְרֹת כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה לֹבֵא מִפְּנֵיךָ בַּמִּצּוֹר:
²⁰ רַק עֵץ אֲשֶׁר־תִּדְעַע כִּי־לֹא־עֵץ מֵאֲכָל הוּא אֵתוּ תִשְׁחִית וְכָרַתָּ
וּבְנִיתָ מִצּוֹר עַל־הָעִיר אֲשֶׁר־הוּא עֲשֵׂה עִמָּךְ מִלְחָמָה עַד רִדְתָּהּ

1953-vertaling

¹⁹ As jy 'n stad baie lank beleër deur oorlog daarteen te voer om dit te verower, moet jy sy bome nie verwoes deur die byl daarteen te swaai nie; maar jy mag

daarvan eet en mag dit nie afkap nie; want is die bome van die veld dan mense, dat hulle deur jou in beleëring moet kom?

²⁰ Net bome waarvan jy weet dat dit geen vrugtebome is nie, dié mag jy verwoes en afkap; en jy moet teen die stad wat teen jou oorlog voer, 'n skans bou totdat dit val.

4.1.4.1) Eksegetiese opmerkings

Mays (1988:132) sien met hierdie vers die mens se opdrag om die natuur te bewaar, selfs al sou daar oorlog wees. Verder meld Mays (1988:347): “Deuteronomy’s reform stands opposed to those royal military practices known to its original readers, insisting on a return to older ideals of warfare in harmony with God’s will for Israel. The practice of war must not subvert Israel’s joy over God’s gift of the land”. Henry (1991:112) verklaar hierdie vers vanuit die Joodse Misjna wette:” The Jews understand this as a prohibition of all willful waste upon any account whatsoever. No fruit-tree is to be destroyed unless it be barren, and cumber the ground. “Nay,” they maintain, “whoso willfully breaks vessels, tears clothes, stops wells, pulls down buildings, or destroys meat, transgresses this law: *Thou shalt not destroy.*” Walvoord en Zuck (1985:187) wys op die Naby-Oosterse gebruik om die vyand te straf deur sy land te verwoes. Selfs in die oorloë buite die beloofde land moes dit nie gedoen word nie, “because it showed a lack of respect for God’s creation and an infatuation with the harsh and excessive use of destructive power” (Walvoord en Zuck 1985:187). Henry (1991:115) meen dat dit ‘n wanopvatting is om uit hierdie vers te verstaan dat bome wat geen nut het nie, verwoes kan word. Die gedagte by die Jode was juis dat die bome gespaar moet word, omdat dit deel is van die mooi van die skepping van God (Henry 1991:115). Die Israeliete word hier daarop gewys dat, sou hulle hout nodig hê, hulle nie die vrugtebome moet gebruik nie, ter wille van hulle eie behoud in die beloofde land (Henry 1991:116).

4.1.4.2) Voorlopige gevolgtrekking

Vanuit die bogenoemde gedeelte is dit duidelik dat die Joodse opvatting oor die skepping verstaan moet word vanuit hulle behoeftes van elke dag. Alhoewel die skepping tot beskikking van die mens is, het die mens wel 'n verantwoordelikheid daarteenoor. Daar mag nie maar bloot gebreek en verwoes word soos hulle goed dink nie. Die Jode het dit selfs in hulle mondelinge (Misjna) wette ingesluit. Hierdie gedeelte wys duidelik op die ongeldigheid van White (1967:1206) se argument: "to a Christian a tree can be no more than a physical fact", menende dat Christene die natuur sien as onbelangrik, en van weinig nut in die lewe. Net omdat Christene nie die bome aanbid nie, beteken geensins dat hulle nie die natuur as gawe van God sien nie, meen Walvoord en Zuck (1985:187).

4.1.5) Deuteronomium 22:6-7

LXX

⁶ Εὰν δὲ συναντήσης νοσσιᾶ ὀρνέων πρὸ προσώπου σου ἐν τῇ ὁδῷ ἢ ἐπὶ παντὶ δένδρῳ ἢ ἐπὶ τῆς γῆς, νεοσσοῖς ἢ ὤοις, καὶ ἡ μήτηρ θάλπη ἐπὶ τῶν νεοσσῶν ἢ ἐπὶ τῶν ὤων, οὐ λήμψῃ τὴν μητέρα μετὰ τῶν τέκνων, ⁷ ἀποστολῇ ἀποστελεῖς τὴν μητέρα, τὰ δὲ παιδιά λήμψῃ σε=αυτῷ, ἵνα εὖ σοι γένηται καὶ πολυήμερος ἔσῃ.

BHS

⁶ כִּי יִקְרָא קַן־צִפּוֹר לְפָנֶיךָ בַּדֶּרֶךְ בְּכָל־עֵץ אֹו עַל־הָאָרֶץ
אֲפֹרָחִים אֹו בִּיצִים וְהֵאֵם רִבְצָת עַל־הָאֲפֹרָחִים אֹו עַל־הַבִּיצִים
לֹא־תִקַּח הֵאֵם עַל־הַבָּנִים:
⁷ שִׁלַּח תִּשְׁלַח אֶת־הֵאֵם וְאֶת־הַבָּנִים תִּקַּח־לָךְ לְמַעַן יִיטַב
לָךְ וְהֵאֲרַכְתָּ יָמִים: ׀

1953-vertaling

⁶ As jy op pad 'n voël nes kry in een of ander boom of op die grond, met klein voëltjies of eiers, terwyl die moeder op die klein voëltjies of op die eiers sit, mag jy die moeder nie saam met die kleintjies wegneem nie.

⁷ Jy moet die moeder sekerlik laat wegvlieg, maar die kleintjies mag jy vir jou neem, dat dit met jou goed kan gaan en jy die dae kan verleng.”

4.1.5.1) Eksegetiese opmerkings

Hierdie gedeelte in die Pentateug bevat beslis woorde van natuurbewaring (Mays 1988:138).

ἀποστειλῆς τὴν μητέρα - letterlik – “die ma moet deur jou weggestuur word”. Die woorde ἵνα εὖ σοι γένηται (“sodat dit met jou goed kan gaan”) is kenmerkend aan die wetsmateriaal in die Pentateug. Hy wat die woorde van Jahwe gehoorsaam sal voorspoedig wees (Mays 1988:138). Van Zyl et al 1993 “Die belofte dat *dit met* dié wat hierdie voorskrif nakom, *goed sal gaan en* dat hulle *'n lang lewe sal hê*, dui daarop dat dit hier gaan om natuur- of selfs voedselbewaring. Wie alles vat, maak nie voorsorg vir die toekoms nie. Word net die wyfie gevat, kan die kleintjies nie bly lewe of die eiers nie uitgebroei word nie. Word die wyfie egter toegelaat om weg te vlieg, kan sy later weer eiers lê. As die voorskrif dus gevolg word, word voedsel vir die hede verkry én voorsiening vir die toekoms gemaak.”

Mays (1988:138) verwys na die wette wat behels dat 'n jong bokkie nie in die melk van sy ma gekook mag word nie (Deut. 14:21; 20:19 en Lev. 22:27-28) en sê daaroor: It “has overtones of conservation and humane treatment for animals”. Die gedeelte (Deut 22:6-7) word beslis hierby ingesluit.

4.1.6) Psalm 8

LXX

²Κύριε ὁ κύριος ἡμῶν, ὡς θαυμαστὸν τὸ ὄνομά σου ἐν πάσῃ τῇ γῆ,

ὅτι ἐπήρθη ἡ μεγαλοπρέπειά σου ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν.

³ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων κατηρτίσω αἶνον ἔνεκα τῶν ἐχθρῶν σου τοῦ καταλύσαι ἐχθρὸν καὶ ἐκδικητήν.

⁴ὅτι ὄψομαι τοὺς οὐρανοὺς, ἔργα τῶν δακτύλων σου, σελήνην καὶ ἀστέρας, ἃ σὺ ἐθεμελίωσας.

⁵τί ἐστὶν ἄνθρωπος, ὅτι μιμηήσκη αὐτοῦ, ἢ υἱὸς ἀνθρώπου, ὅτι ἐπισκέπτῃ αὐτόν

⁶ἠλάττωσας αὐτὸν βραχὺ τι παρ' ἀγγέλους, δόξῃ καὶ τιμῇ ἐστεφάνωσας αὐτόν,

⁷καὶ κατέστησας αὐτὸν ἐπὶ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν σου, πάντα ὑπέταξας ὑποκάτω τῶν ποδῶν αὐτοῦ,

⁸πρόβατα καὶ βόας πάσας, ἔτι δὲ καὶ τὰ κτήνη τοῦ πεδίου,

⁹τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τοὺς ἰχθύας τῆς θαλάσσης, τὰ διαπορευόμενα τρίβους θαλασσῶν.

¹⁰κύριε ὁ κύριος ἡμῶν, ὡς θαυμαστὸν τὸ ὄνομά σου ἐν πάσῃ τῇ γῆ.

BHS

²יְהוָה אֲדַנִּינוּ מִהֲאֲדִיר שָׁמַיָּהּ בְּכֹל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר תָּנָה הוֹדֶיךָ
עַל־הַשָּׁמַיִם:

³מִפִּי עוֹלָלִים וַיִּנְקִים יִסְדֹּף עַוְלָמֵעַן צוֹרְרֶיךָ לְהַשְׁבִּית
אוֹיֵב וּמַתְנַקֵּם:

⁴בְּקִדְוֵנוּ כִּי־אֲרָאָה שָׁמַיָּהּ מַעֲשֵׂי אֲצַבְעֹתֶיךָ יָרַח וְכוֹכָבִים אֲשֶׁר כּוֹנְנֹתָהּ

⁵מִהֲאֲנוּשׁ כִּי־תִזְכְּרֵנוּ וּבִן־אָדָם כִּי תִפְקְדֵנוּ

⁶וַתַּחֲסֶרְהוּ מַעַט מֵאֱלֹהִים וְכָבוֹד וְהָדָר תַּעֲטֶרְהוּ:

⁷תִּמְשִׁלְהוּ בַּמַּעֲשֵׂי יְדֶיךָ כֹּל שִׁתָּה תַחַת־רַגְלָיו:

צָנָה וְאַלְפִים כָּלָם וְגַם בְּהֵמוֹת שָׂדֵי: ⁸

צָפוֹר שָׁמַיִם וּדְגֵי הַיָּם עִבֵּר אֲרָחוֹת יַמִּים: ⁹

יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מִהֲאֲדִיר שָׁמַד בְּכָל־הָאָרֶץ: ¹⁰

1953-vertaling

² o HERE, onse Here, hoe heerlik is u Naam op die ganse aarde! U wat u majesteit gele het op die hemele.

³ Uit die mond van kinders en suiglinge het U sterkte gegrondves, om u teëstanders ontwil, om die vyand en wraakgierige stil te maak.

⁴ As ek u hemel aanskou, die werk van u vingers, die maan en die sterre wat U toeberei het -

⁵ wat is die mens dat U aan hom dink, en die mensekind dat U hom besoek?

⁶ U het hom 'n weinig minder gemaak as 'n goddelike wese en hom met eer en heerlikheid gekroon.

⁷ U laat hom heers oor die werke van u hande; U het alles onder sy voete gestel:

⁸ skape en beeste, dié almal, en ook die diere van die veld,

⁹ die voëls van die hemel en die visse van die see, wat trek deur die paaie van die see.

¹⁰ o HERE, onse Here, hoe heerlik is u Naam op die ganse aarde!

4.1.6.1) Eksegetiese opmerkings

Ridderbos (1955:68) is van mening dat Psalm 8 nie soseer gesien moet word as 'n lied op die mens of die natuur nie, maar op die deugde van Jahwe. Tog kom daar “natuurskilderinge” (Ridderbos 1955:68) voor, wat vir die studie oor die mens se verantwoordelikheid van groot waarde kan wees.

Vervolgens sal verse 6-7 aandag geniet:

וְתַחֲסֶרְהוּ מִעַט מֵאֱלֹהִים (vers 6) skep probleme. Hoe moet dit verstaan word dat die mens “'n weinig minder as 'n goddelike wese is?” Sou dit dalk 'n bewys

---

wees van die antroposentrisme van die Bybel waarmee White (1967:1205) 'n probleem het? Ridderbos (1955:75) verwys na Calvin wat die probleem oplos deur vers 6 te vertaal met “halfgoden”.

Die mens is dus 'n hoë wese, en sy eer en skoonheid het hy aan God te danke (Ridderbos 1955:75). Die mens is egter hoër as die res van die skepping, want net die mens is geskape na die beeld van God (Gen. 1:26-28), en net die mens het die vermoë om te kommunikeer deur middel van taal en om emosies te toon. (Heyns 1982:193).

Die konteks van hierdie gedeelte is belangrik:

Vers 6 lees: “U het hom 'n weinig minder gemaak as 'n goddelike wese en hom met eer en heerlijkheid gekroon.” Hierdie woorde verwys daarna dat die mens se heerskappy direk afgelei kan word van sy verhouding met God. Die belangrike is egter dat die twee gedeeltes wat die mens se heerskappy oor die natuur uitspel, elke keer aan die grootheid van God verbind word. Al het die sonde hierdie grootheid van die mens se opdrag verduister, kan afgelei word dat God steeds verantwoordelikheid van die mens in hierdie verband eis (Walvoord en Zuck 1985:478).

Die beeld wat Psalm 8 van die mens teken, is dat die mens na die sondeval steeds die kroon van die skepping van God is. Dit is egter belangrik dat onthou word, dat Psalm 8 nie oor die grootheid van die mens handel nie, maar die grootheid van God (Ridderbos 1955:68). As Psalm 8 so gelees word, kan dit nie anders dat die mens as beeld van God wonderlik voorgestel word nie, want die digter wil sing van die grootheid van God se werke.

4.1.6.2) Voorlopige gevolgtrekking

'n Gewelddadige heerskappy oor die natuur, sou net aanvaarbaar gewees het, as die mens 'n dier was. (General assembly 1990:70). Die mens se opdrag is egter om God te verheerlik in sy optrede.

Verheerliking van God behels om God se opdrag te gehoorsaam. Psalm 8 bied in sigself geen grond vir die vernietiging van die natuur nie, omdat die mens as heerser geskets word, terwyl hy aan God verantwoordelikheid skuldig is.

4.2) Gevolgtrekking

As daar gekyk word na Genesis 1:26-28, is dit duidelik dat God die mens gemaak het met 'n sekere doel op aarde. Die doel is dat die mens God se skepping moet bewerk, versorg, en vertroetel, sonder dat die gedagte geskep word, dat God die skepping aan sy lot oorlaat (deïsme), en die mens kan maar maak wat hy wil. God eis steeds verantwoordelikheid, deurdat hy die oortredinge teenoor sy bevele straf (Lev. 26:43). Selfs in die Joodse Tora word die mens gewys op sy verantwoordelikheid teenoor die natuur (Lev. 25:3-5; Deut. 20:19-20; 22:6-7; 22:10).

God het die mens met eer en heerlikheid gekroon (Ps. 8), maar God moet die eer kry van die mens se handeling teenoor die skepping. Die slotsom waartoe eksegese oor die Ou-Testamentiese tekste oor die mens se verantwoordelikheid teenoor die natuur lei, kan soos volg saamgevat word:

- Die Ou-Testament verkondig nie die vernietiging van die skepping nie.
- Dit verkondig ook nie die onbelangrikheid van die natuur nie.
- Die heerskappy van die mens oor die skepping beteken in Genesis 1-3 dat die mens, in afhanklikheid van God, sy bes doen om die gawes van God te bewaar (von Rad 1961: 60)